

Forfatter: Brorson, Hans Adolph

Titel: Indledning

Citation: Brorson, Hans Adolph: "Indledning", i Brorson, Hans Adolph: *Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956, 1951-56*, s. 179. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-brorson03grval-shoot-idm140139963223984.pdf> (tilgået 19. oktober 2021)

Anvendt udgave: *Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956*

Indledning

☒ Allehelgensdag den 1. november 1755 kl. 9 om morgenen blev Lissabon brat ramt af et jordskælv, som i løbet af få minutter ødelagde størstedelen af byen. Rystelsen mærkedes vidt omkring, også i Danmark, ja langt op i Sverige og i det sydlige Norge; men meddelelsen om selve Lissabonkatastrofen nåede først hertil efter godt en månedstids forløb*). Man fik nu skildringen af alle rædslerne: Masser af bygninger var i et nu forvandlet til grushobe; jorden var revnet og flammer var slået op; huse og mennesker var styrtet ned i afgrunden; der var udbrudt ildebrande, i nogle tilfælde endda påsat af tøjlesløse befolkningsdele, og ilden havde raset i flere dage, så det, der stod tilbage efter jordskælvet, på den måde var gået til grunde. Uhyggelige plyndringer havde fundet sted. Desuden havde der rejst sig en vældig flodbølge, som havde bragt oversvømmelse. Det fortæltes, at 100.000, måske 150.000 mennesker var omkommet, hvad der dog var en stærk overdrivelse.

☒ Indtrykket var overvældende i hele Europa. Hos mange rokkede det Gudstroen. Den seksårige Goethe forvandt det aldrig siden. Voltaire skrev inden årets udgang et digt, der gav udtryk for fortvivlelse. Også her hjemme fremkom der en række digte; men de er fælles om at se ulykken som en straffedom fra Gud og opfordre til bod. Dette er hovedindholdet af et lille digt i *Kjøbenhavns Post Rytter* for 15. december 1755, hvor der tillige gives beskærmelse fra Gud for dem, der vender om til ham. Derefter kommer provsten i Stenløse Jacob Muus med: *Ruinæ illustres Lisbonæ, Tanker og Betragtninger om og over den forrige store Stad Lissabon i Portugal*, dateret 18. december 1755; dette digt kommer 1756 i en forkortet anonym folkeudgave, hvor

* 180

☒ det er beregnet på at synges: *Sørgelige Betragtninger over den vidtberømte Residence- og Handels-Stad i Portugal Lissabons Undergang*. Et skrift af ukendt forfatter: *Lissabons Ødelæggelse Eller en kort Historisk Beretning Om den Portugisiske Hoved- og Residence-Stad Lissabon, ... dens beklagelige Ruin og Undergang*, 1755, slutter også med et digt. 1756 har vi den teologiske kandidat Chr. Henric Bierings *Poetiske Tanker over Lissabons Ødelæggelse*, og enkedronning Sophie Magdalenes hofmarskal W. W. C. v. Reitzenstein udgiver *Zufällige Gedanken über das am 1sten Nov. 1755 die Stadt Lissabon betreffene Schicksaal*, som blev oversat på dansk af Jac. Joh. Lund: *Betænkninger i Anledning af den Skiæbne, der overgik Staden Lissabon*.

☒ Til denne digtkreds hører Brorsons Lissabondigt. Det bærer årstallet 1756. Vi finder det anmeldt i H. L. Lillies *Efterretninger om Nye Bøger og Lærde Sager*, Marts 1756, s. 118-19, hvor der gives et referat af indholdet og siges et par ord om, at »Versene ere hist og her ziirede med smukke Tanker«, derefter en ret skarp kritik, der dog kun angår bagateller af sproglig art. *Kjøbenhavnske Nye Tidender om Lærde og curieuse Sager* for 8. april 1756, s. 117, bringer et lille takkedigt til Brorson, mærket H. W. K. (H. W. Kaalund, tidligere præst i Vorbasse); redaktionen har dog været mindre begejstret, da den lige efter skriver om Bierings *Poetiske Tanker*: »Critiquen over denne Piece kan indbefattes i faa Ord, nemlig at den overgaaer alle dem vi til dato have seet over denne Materie«. Derimod har A. F. Büschings *Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Künste in den Königlich Dänischen Reichen und Ländern III*, Kopenh. u. Leipzig 1757 (1756), s. 267-68, en omtale af Brorsons digt, hvor det hedder: »Der Herr Bischof drücket seine Gedanken... so ernstlich, erbaulich und wohlgesetzt aus, dasz man sie mit einer Rührung lesen musz die bey den Lesern gewis eine gottgefällige und heilsame Wirkung zurücklaszen wird«.

☒ Ved udarbejdelsen har Brorson, så vidt man kan se, hentet oplysninger fra bladet *Kjøbenhavns Post Rytter* og fra det ovennævnte skrift *Lissabons Ødelæggelse*. Se herom i noterne.

☒ Et blik på digtet viser, at det er delt i 9 afsnit. Indholdet er følgende:

181

☒ *Første afsnit, linie 1-40*: Klagesang over Lissabons fornedrelse fra den største herlighed til den bratteste ødelæggelse.

☒ *Andet afsnit, linie 41-80*: Skildring af jordskælvet.

☒ *Tredje afsnit, linie 81-128*: Betragtning over nådetidens værdi og livets usikkerhed. Uddybet beskrivelse af rædslerne ved katastrofen og de skændselsgerninger, som ledsagede den. Guds langmodighed varer længe; men når syndens mål er fuldt, afløses den af straffedom.

☒ *Fjerde afsnit, linie 129-144*: Smerten over Lissabons undergang afføder det ængstede spørgsmål, om dommen over denne by vil kunne vække andre af forhærdelsen.

☒ *Femte afsnit, linie 145-200*: Den tiltagende vantro er med sit hovmod en frygtelig trusel mod de ringe i

folket og må nedkalde Guds indgriben. I Lissabon var det første hus, der faldt, det, hvori inkquisitionens undertrykkelse havde sit hjem. Den hovmodige storhed skal Gud nok vide at ramme, uden at det koster ham den mindste møje.

✂ *Sjette afsnit, linie 201-248:* Man skulle tro, at Lissabons skæbne måtte bringe folk i kristenheden til at gøre bod og søge til Jesu vunder. Men samtidig med, at kundskab og kultur er steget, er det ene fornødne tråd tilbage, og en hedensk klogskab, som forspilder saligheden, har vundet indpas.

✂ *Syvende afsnit, linie 249-296:* Lissabons vidunderlige rigdom var som en frugtbarhed, der varsler om, at høsten er nær, som vil fælde det hele; i 9 minutter var alt tilintetgjort, og de overlevende kan nu fortælle andre, hvordan hjertet er tilmode foran porten til evigheden.

✂ *Ottende afsnit, linie 297-324:* Det er menneskene selv, som nøder Gud til at straffe, og det var tilmed ikke på hedensk, men på kristen grund, denne uhørte straffedom nu fandt sted. Det kan ventes, at andre byer vil blive ramt på samme måde. Måtte dog brandlugten fra Lissabon i tide bringe verden til besindelse!

✂ *Niende afsnit, linie 325-380:* Angst og vildskab går nu side om side. Ligesom straffen vokser også synden. I sin godhed har Gud givet os livet; i Jesus tilbyder han os frelsen; hans ord har

182

✂ vi her i Norden langt klarere end folk i Lissabon; men dermed følger også det store ansvar og faren for en desto strengere dom.

✂ Digtet er affattet i aleksandrinere, det 17.-18. århundredes yndlingsversemå, som nutiden bedst kender fra parodier som Peder Paars og Kierlighed uden Strømper. Ligesom i disse digte rimer også her linierne to og to med vekslende kvindelig og mandlig udgang; men Brorsons kærlighed til rimet har givet sig udslag i, at der også er rim midt i linierne (3. fod).

✂ Indholdet er nær beslægtet med salmen om kvægpesten 1745, Tr. r. Kl., nr. 271. Det er samme syn på naturulykker, samme lære, der drages af dem.

✂ Når man mindes, at Brorson fra unge år havde forestillet sig Herrens genkomst som nær forestående (se under Tr. r. Kl., nr. 19, 6, 1-4; 259, 1, 1-2), kunne man vente, at Lissabonkatastrofen ville have kaldt denne tanke stærkt frem hos ham. Hvad havde været mere rimeligt end, at han havde skildret det, der nu var sket, som forspillet til den yderste dag? Det sker imidlertid ikke. Verdens sidste dage nævnes (linie 306), og der hentydes vel til verdens undergang (linie 364), men så at sige kun i forbigående. Der siges, at Lissabons fald lignede den yderste dag, men ikke, at det varslende dens indtræden (linie 191-92). Der tales nogle gange om dommen, men uden at man er klar over, om der menes den endelige dom eller blot en straffedom som den over Lissabon (linie 113-16; 136); på den sidstnævnte måde bruges ordet i hvert fald i linie 365. Tænk som modsætning på, med hvilken klarhed og væld dommedag forkyndes i Tr. r. Kl., nr. 259! Det er også betegnende, at der gang på gang bliver mindet om døden og dens bratte komme (linie 231-32; 246; 354), altså en individuel termin inden den store dag. Der opfordres til at frygte for en ulykke som den, der ramte Lissabon (linie 229-30), og at betænke, at Gud griber ind over for menneskelig trods, for at hveden ikke helt skal kvæles af tidslerne (linie 157-60). Herhen hører særlig truslen mod storbyerne (linie 317-24); de er Lissabons søstre, modne til samme straf, og bør lære af dens skæbne for at kunne gå fri for ulykken (linie 309-24). Vi er med andre ord endnu inden for det dennesidige verdensløb. Formålet er at få folket til at leve livet

183

✂ sådan, at Gud ikke skal nødes til at tugte det med de store rædsler.

✂ Ejendommeligt nok forholder det sig helt anderledes med Lissabongruppen i Svane-Sang, nr. 340-43 (se ovenfor s. 15; 19). Særlig i de 2 første og den sidste af disse sange ses rystelsen i naturen som tegn på, at brudgommen er nær, at verdens aften begynder. Sangene er præget af smerte over, at jordskælvet har vist sig at være uden virkning på den blinde verden. Derfor er de, som omtalt, nok fra en noget senere tid end det store Lissabondigt. Netop skuffelsen over, at advarslerne i dette har været forgæves, kan - muligvis i forbindelse med oplevelsen af det næste jordskælv den 22. december 1759 - have medvirket til, at tanken om Herrens komme nu blussede så stærkt op hos Brorson. Sangenes eskatologiske holdning gør, at de er mere i slægt med det inderste hos ham. Derfor er de også langt større digtning end »Lissabons ynkelige Undergang«.

184

185

|X

186

|X